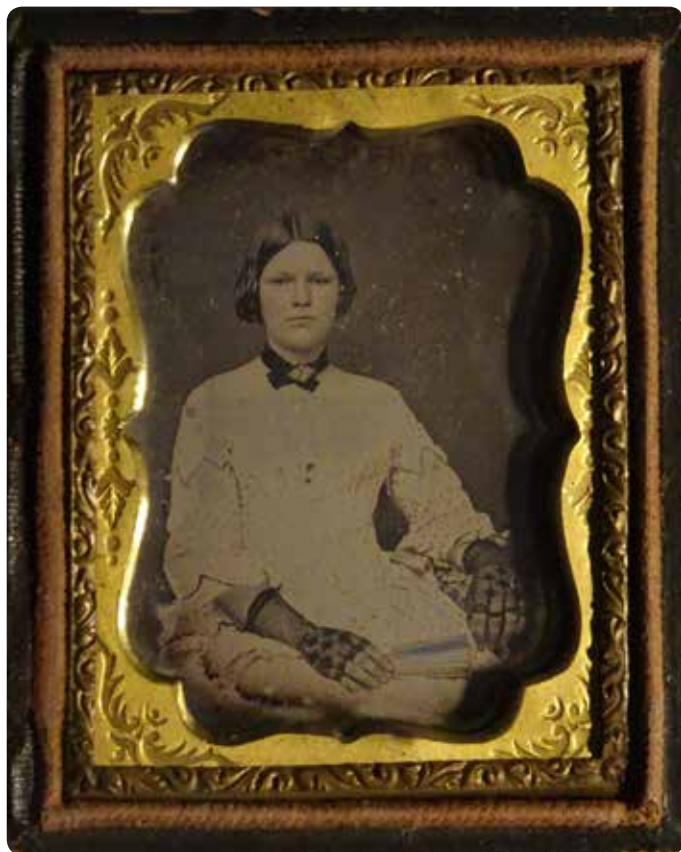


Magyar magángyűjtők

Beszélgetés Kincses Károllyal



Ismeretlen fényképész: *Fiatal lány portréja*, 1850-es évek, dagerrotípia



Ismeretlen fényképész: *Férfi portréja*, 1850-es évek eleje, dagerrotípia (Installálta Kincses Károly)

Az 1954-es születésű fotótörténész ennek a lapnak az olvasói előtt jól ismert személyiség. Összegezve csak anynyi álljon itt (hátha valaki nem követte lépésről lépésre a történeteket), hogy életének története a gödöllői Művelődési Központ igazgató-helyetteseként kezdődött 1981-ben, majd 1985-től 1990-ig az Országos Színház-történeti Múzeumban fotó-muzeológusként dolgozott. Nevezetessé váltak azok a nyári alkotótáborok, amelyek alkalmával a muzeológus szakma számára 1981–1988 között fotótechnika-történeti kurzusokat tartottak Flesch Bálinttal közösen. 1991 decemberétől az alapítványi formában működő kecskeméti Magyar Fotográfiai Múzeum alapító igazgatója, illetve az azt fenntartó Magyar Fotográfiai Alapítvány titkára lett, a Magyar Fotóművészek Szövetsége megbízásából. Tisztségéről 2006. január 1-én mondott le. Az intézmény múzeumigazgató-helyettesi posztját Kolta Magdolna látta el, aki egyszerre foglalkozott a múzeum működtetésével és annak tudományos munkájával is. Kettejük munka-megosztásának eredményeként a múzeum gyűjteménye megsokszorozódott, és elindult a felgyűlt adatok feldolgozása is. Két könyvsorozat formájában jelentettek meg hiánypótló köteteket a magyar fotográfia témakörében. Közös tevékenységüknek Kolta Magdolna halála vetett véget 2005. június 1-jén. A múzeum önkormányzati és központi költségvetési támogatás nélkül vált nemzetközileg ismert műhellyé.

Kincses Károly ötlete nyomán a Mai Manó műteremházat, amely a budapesti Nagymező utcában szerencsésen fennmaradt, újra kiállítóhelyé alakították át. 1995–1999 között Bánkuti András fényképésszel és Kolta Magdolnával hosszas küzdelmet folytattak ennek megvalósulásáért. Kincses 1994 és 1999 között életrehívója és szervezője volt a Magyar Fotográfusok Háza programnak, ez a kivételes hely végül 1999 márciusában nyitotta meg kapuit. Kincses 1999–2000 között a Magyar Fotográfusok Háza művészeti vezetője, majd kurátora, 2009–2015 között pedig művészeti főtanácsadója volt. 2007 és 2009 között a Kieselbach Galéria tanácsadójaként jelentős gyűjteményt állított össze, és más galériáknál is dolgozott a hazai fotóműtárgy-kereskedelem javítása érdekében. 2006-tól 2013-ig a Műemlékek Nemzeti Gondnokságának épített fotóarchívumot az állami tulajdonú műemlékekről készített fényképekből. 2013-tól az akkor alakult Robert Capa Kortárs Fotográfiai Központ művészeti munkatársa lett 2015 májusáig. A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti tagozatának levelező tagja 2014 óta. Az elmúlt évben az Eszterháza Kulturális Kutató- és Fesztiválközpont fotótárának vezetőjeként vonult nyugdíjba.

A mostani beszélgetés során szűk keretek közé vagyunk szorítva, sokféle ismert köztevékenységét nem érintjük, például fotótörténeti könyveit, szerkesztéseit, albumait, kiállítás-megnyitót, melyek közül számos megnézhető a youtube-on is. A magyar magángyűjtők sorozat részeként megjelenő rövid ismertető keretében fotógyűjteményéről kérdeztem: a gyűjtésről magáról, a dobozokban lévő képekről és azok jövőbeni sorsáról. Mint elmondta jelenleg 122 000 darabos, speciális összeállítással rendelkezik, mert nála a gyűjtés célja az, hogy minden magyar fényképész-től legyen legalább egy darab felvétele. Tehát nem követi a klasszikus gyűjtési stratégiát, hogy minél több, minél érdekesebb, egyedibb műve legyen, a képek legfőbb hasznossága az, hogy jól szolgálják azt a fotólexikont, amelyet Kincses nagyon régóta fejleszt. Ez a lexikon ma már a felgyűjtött dokumentumokból (eredeti levelek, iratok, levéltári források, könyvek, katalógusok, meghívók, interneten közölt források) megszerkesztett online életrajzokat tartalmazza. Ez a lexikon olyan abc rendben, különálló hatalmas mappákba rendezett anyagmennyiségből áll, hogy papírkötetes megjelentetésük már nem nagyon tűnik megvalósíthatónak. Számos alkalommal nyílt lehetőségem arra, hogy az egyes egységeket (mint például Borsos József, Veress Ferenc életrajzát és magukat a dokumentumokat, fényképeket) teljes egészében átnézzem, ami nagyban segítette munkámat a Borsos-monográfia megírásában és Veress Ferenc kiállításának rendezése közben is.



Kincses Károly: *A szék*, Gödöllő, 1991, dagerrotípiás



Ismeretlen fényképész: *Kislány jelmezben*, 1870 k., színezett ambrotípiás, eredeti keretben

Közlöny 1857. 857.

„Tisztelt öreg barátom.

On ig, aratol Kuldin horion mellyel kijelenti hog karat kei
 őrök aron nekem als adni 1200 pengő forinton. Ez
 az anyira fol esigart, hog mas bizonyosan nem a
 anyid este, de en mind szomszeja, s tekintve onnere
 sknyara helyreket, kövelere kore valo nird elig kei
 rő fölketeled mellet meg is vásárolhatom.

Mindkög, koromul 1200 pengő nint, tehát körpenrül szent
 egy napjan nem firtallom le ar egen orogol, de felold
 penröl 600 pengőt adar, s a másido felléröl eg vátta
 ar ar 600 pengőt minir, a kamatjat ha sehit etöre le
 szorem es pengő 60 pengő a 600 pengőre eg eoi ka
 jat. (Ar protent ug hipeen elig.)

Hog pedig on leg hipebbel se aggodhassék a nállam mara
 penre fellet. A valeröl leglik ilt aras mellyid nag a
 kedese, homian eg io müllával ar ar a jobo szentjög
 napja 1858. ta Aprilis 24 en imir leg en akas hol ar
 márasott penr orogol a 600 pengő a kuldin, Mlyen fe
 man omir vellem nem lea baja, on a penrit aron a
 fe meg kapja hiba nélkül.

Allyenformán meg sehtyürö a vásárt en io segitve leor, is en
 io segitve lehet; s ug haem ajánlatombá nem io lehet se
 kipegása; is en karta lelli szomszedeim után danaklom io
 imir, sagaja meg e kövéri abalomat, mert aron 1200
 pengőre a kamatja után 120 pengőt jottan meg el mi
 ha ha kiner is ki aron meli a fe kerdöl kioni illir
 reparatolol meg oraboval, is meg rltavul a di, is kéri
 adolol is; eröl után imir karta eoi penre lehet 120 pen
 a min semi sehet nem leor.

Ue lifefen imir felpénrül 200 pengőt arak arany penre
 szentjög napja; pedig a 100 pengőt. Mar mas ajánla
 magam díves barátságába; s ha jolen is ug atarja kivanom
 omul ha es koralmas barátságomat legkölömi.

Köszönettel
 Veress Ferenc



Veress Ferenc levele 1857. március 13.

A gyűjtemény elsősorban magyar fényképészek munkáit tartalmazza, amelyhez a 19. századi részben a Magyar Korona helységeiből származó mesterek tartoznak. A magyar emigráció dokumentációját és munkáit az egész világ területéről gyűjti, az 1848-as szabadságharc bukását követő első hullámtól egészen 1989-ig. Mindössze 2-3000 külföldi kép tartozik a gyűjteménybe, melyek nem tudatos gyűjtés eredményei, hanem többnyire ajándékozás, vagy valamilyen teljesebb anyag részét képezték. Jelen pillanatban ez a lexikon 71 000 fényképezst tart nyilván, a felétől van kép Kincses gyűjteményében, tehát van még mit gyűjteni. Maga a gyűjtés 1967-től indult, amikor 13 éves korában kapott egy nagyobb képanyagot. Ez a szenvedély 1991-ig kitartott, akkor már 100 000 darab mű gyűlt össze. A Magyar Fotográfiai Múzeum elindulásakor jogászok javaslatára le kellett zárni a gyűjtést, hogy a múzeumi gyűjtés és a saját anyag ne keveredjen, illetve ne okozzon jogi, törvénybe ütköző problémákat vagy ne lehessen támadható pont. A gyűjtemény lezárását egy lista készítésével kellett kísélni, amit a Magyar Fotóművészek Szövetségének akkori elnöke elzárt a páncélszekrényébe. 2006-tól, amikor Kincses múzeumi tevékenysége megszűnt, a gyűjtés újrakezdődött, határozott céllal pusztán a hiányok pótlásaként. Mára jól látható, hogy a fotótörténeti munkához szemléltetéshez összegyűjtött anyag, melyet a lexikon munkálatai mozgattak, a legnagyobb méretű magyar magángyűjteménnyé nőtte ki magát. A munka hordalékaként is értelmezhető, de jelentősége azt jóval meghaladja.

A gyűjtési koncepciót a Fotográfiai Múzeum megnyitáskor újra kellett gondolni, és ezért számos európai nagy gyűjtemény stratégiáját figyelembe kellett venni. Mintaként szolgált több nagy európai fényképgyűjtemény, mint például Lausanne (Musée de l'Elysée) vagy Winterthur (Fotomuseum) stb. Kétfajta elképzelés létezik, az egyik egy elitista szemléletű, amelynek gyűjteményében általában 20-30 ezer kép van, csak fő műveket gyűjtenek, évente kb. 2-5 képet vásárolnak a legkiemelkedőbb művekből, hagyatékokat nem vesznek át. A másik fajta a fénykép műtárgy mellett mindent gyűjt, ami a fényképezéshez kapcsolódik, tehát gépeket, és hozzátartozó állványokat, lencsét, mellette a teljes dokumentációt: az újságoktól a pecsétekig, a reklámok szórólapok, a

kirakatokig. Ez utóbbi szellemében alakult a Fotográfiai Múzeum kecskeméti gyűjteménye, természetesen figyelembe véve az ottani épület nagyságát, az elhelyezhető hagyatékok nagyságát. Bekerült például Gink Károly (1922–2002) teljes életműve is. Kincses saját gyűjteménye is ez utóbbi stratégiát követi, melyben a dokumentumoknak olyan súlya van, mint a képeknek. Minden művésznek van egy dossziéja, amely eredeti vagy xerox formában tartalmazza a dokumentumokat, és a további adatokat. A lexikonban is nagy szerepe van az újságokban megjelenő hirdetéseknek, amelyeket korábban az eredeti újságokból kigyűjtve, ma pedig az *Arcanum* digitalizált adatbázisából lehet mindig tovább fejleszteni és pontosítani.

Ismeretlen fényképész:
Férfi portréja festett háttér előtt,
1880 k., kollódiumos ferrotípia



Veress Ferenc:
*Egy körtefa szemzésekor
szerzett baleset nyomaival*
1878 k., kollódiumos üvegnegatív
és zselatinos kontaktmásolat



A gyűjtemény alakulását bemutatva Kincses Károly örömmel mesélte, hogy amikor Ráday Mihály készített vele egy filmet, annak olyan nagy hatása volt, hogy legalább 30 ember felhívta, hogy adományozzon neki a féltett képeiből. Ezekből a művekből, amelyek sokszor duplumként szolgáltak, fel lehetett egy-egy témacsoportot is állítani. Így alakult ki egy-egy képcsoport, egy-egy doboz erejéig. Hasonlóan különálló az a három nagy doboz, amelynek mindig azt volt a célja, hogy a fényképezés technikai történetét reprezentálja. Az 1990-es években számos alkalommal tartott Kincses Károly és Flesch Bálint közösen technikatörténeti előadásokat, ahol ismertették a különféle fényképezési eljárásokat. Ezért ennek az egységnek a jól kezelhetősége érdekében célja volt,

hogy legyen benne francia, amerikai, magyar dagerrotípia, hogy magát az installálást is be lehessen mutatni. Régebben ez nagyon fontos volt, mert magyar szakirodalom nem állt rendelkezésre és a tanítás legradikálisabb prezentálása maguknak az elkészült fényképeknek a bemutatása, közvetlenül a szemmel való megismerése, megtekintése volt. Ez a tanítói attitűd lassan háttérbe szorult, hiszen az internetről igen gazdagon ömlik mindenféle technikatörténeti információ is. Számosan vannak, akik a világ múzeumainak képeit is kontextusba helyezve teszik fel az internetre, tehát kiváló főművekkel lehet megismerkedni, amelyeknek a pontos adatai alapján könnyen megtanulható, hogyan jelennek meg a digitális világban a különböző technikák.



Veress Ferenc: *Stein Jozefa, Veress felesége* 1880 k. fotókerámia



Ismeretlen fényképész: *Mulató úr cigánnyal*, 1885 k. kollódiumos ferrotípia

Külön kisebb egységet képeznek a negatívok, amelyekből nincsen túl sok, mindössze 1200 darab, ide tartoznak Veress Ferenc üvegnegatívjai is. Együttműködve a Veress leszármazottakkal digitalizálták az összegyűjtött fényképeket és a dokumentációt is, szinte már elképzelhető lenne egy egész életműkatalógus összeállítása is, amely mindeddig nem készült Magyarországon. Egy-egy monográfia, vagy az életművekből való válogatás nem tekinthető annak. Lehetséges, hogy ezeket is már csak az online felületeken lehet megvalósítani. Veress Ferenc fényképeinek kiállításakor nekem is volt alkalmam áttekinteni a fényképeket és a digitalizált anyagot is, ezek együttese hatásos és igen tanulságos, kivételes együttest alkotnak. A kolozsvári műterem berendezésétől, a színes kísérletekig minden altémában is találhatunk újdonságokat, nem beszélve a Veress Ferenc által használt különleges technikai kísérletekről. Az egyedi értékű fotókerámiák, selyemre fényképezés is bizonyítja mindezt.

A gyűjteményben található 12 dagerrotípia a fent említett technikai csoportba tartozik, a ferrotípiák viszont nagyobb egységként várják a sorsukat. Kincses Károly véleménye szerint a gyorsfényképészet története igen érdekes, a néprajzos kollégák többször nekifogtak, hogy feltárják azoknak a vándorfényképészeknek a történetét, szerepét, akik egy talicskán tolták egyik vásárból a másikba a műtermüket. Ennek a gyorsfényképészetnek a városias formájába illett bele a ferrotípia, az a fénykép, amely egy bádoglemezre készült, 5 perc alatt. Az egyik budapesti mester Helfgott Sámuel volt, aki 1883-ban települt haza Amerikából, az Állatkerti út 9. szám alatt, a The Royal Vio mozi mellett bérelt üzletet. 1884-ben alapított, *Secessioként* hirdetett szép épületében készült fényképei hátoldaláról megismerjük azt a folyamatot, ahogyan kiépült a műterem reklámja. Az építmény elejére hirdetések, egyes portrékat helyezett el. Papír gyorsfényképei nagyon olcsók, ezért mindenki számára hozzáférhetők voltak, hirdetése szerint villanyvilágítás mellett készültek portréi, melyeket finom, jellegzetes papírkeretbe helyezett el. A Városliget legendás alakjának számított. A másik közismert személyiség Horváth Zsigmond és halála után a felesége volt, akik a mai Városligetben impozáns műteremben fogadták a szórakozni vágyó közönséget, akik fillérekért megszerezhették arcmásukat, melyek ezzel a hallatlanul izgalmas képkészítési módszerrel készültek.



A felvételeknek maguknak két fontos kiegészítője van, az egyik a keret, amelyeket Kincses nem gyűjt. A másik fontos történeti dokumentumsor a 19. századi képek szempontjából a *verso*, de ilyenfajta sorozatokat Veress Ferenc kivételével nem állított össze. Szívesen használja a Borda Márton által összeállított *verso*-katalógust (fenyiratok.hu), véleménye szerint a *verso*-katalógusban szükségszerű minden színvariációt is összegyűjteni. A litografált hátlapok általában kisebb egységekben 1000-3000 példányban készültek, tehát ahhoz, hogy minden nyomás, illetve színvariáció összegyűljön sok-sok információt hordozó képet kell összehasonlítani. Ezt a munkálatot talán, mint folyamatot lehet elképzelni, hiszen először az alapvető grafikákat, változatokat kell összeállítani és azokból kiindulva lehet további pontosításokat tenni. Abban megegyezik a véleményünk, hogy az első lépés a fotótörténet irányába a *versok* ismerete, melynek olyannak kell lennie, mint egykor a fiatal történészek számára a magyar királylista ismerete ahhoz, hogy megértsék a történeti folyamatokat. A *versok* lényeges dokumentumok, amelyek a helyszínek, címek, az időpontok, kitüntetések szempontjából is meghatározzák és kiegészítik az életrajzokat is.



Minden mester környezete, műterme rendkívüli érdekességgel bír, ezekről nagyon kevés vizuális ismerettel rendelkezünk, hiszen a működési engedélyt kiadó városi építési bizottságok beérték az alaprajzok bemutatásával. Ritkaságuk és szépségük okán az ilyen típusú képeket a múzeumok is előszeretettel gyűjtik. Kincses Károly ez irányú gyűjtése 100 képből áll, és megkértem, hogy válassza ki azt a 19. századi műtermet, amelyet ő leginkább érdekesnek vél. Valójában nem túl sok műterembelsőről van tudomásunk, Christ Anna budapesti Beleznay kerti műtermének képe a szobrász Kugler Ferenc hagyatékában maradt fenn. A Nemzeti Színház melletti parkban kis üvegtetős, üvegoldalfalú műtermében télen nagyon hideg, de mindig világos volt. Ennek a műteremnek csak a külsejét ismerjük, az üvegen keresztül látható az egyszerű berendezés. Skopáll József győri műtermének képe példamutatónan összegzi az 1860-as évek hangulatát, láthatjuk fényképezőgépeit, a portrékhoz használt kellékeit.

Veress Ferenc műtermében Kolozsvárott, hátul Stein Gábor, Veress apósának a fia kukucska, 1867, celloidin



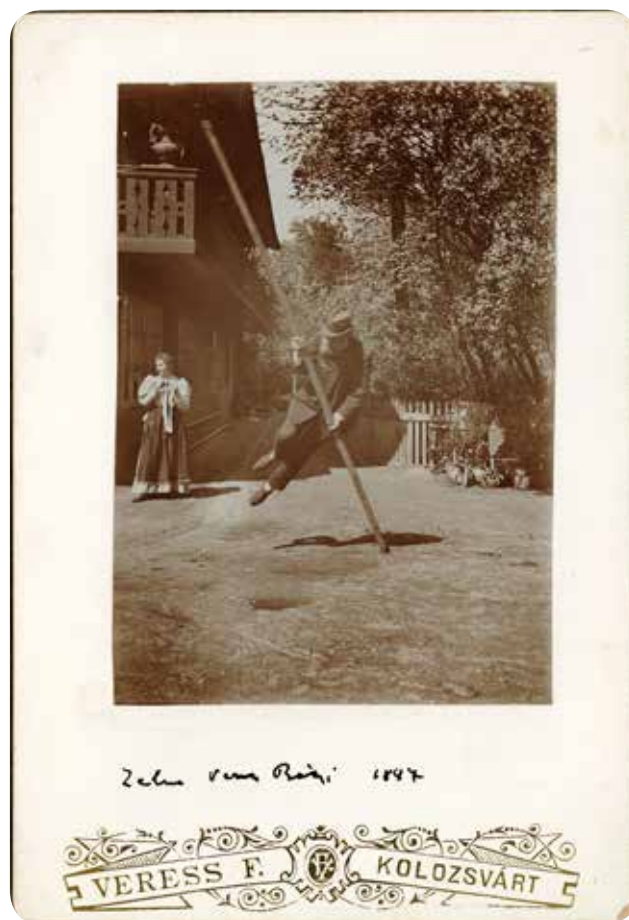
WAITING ROOM
KALMAN FOTO
BUDAPEST 1947

BK

Az utolsó kérdéssel azt próbáltam megtudakolni, hogy mi lesz a gyűjtemény sorsa. Kincses Károly családja nem érdeklődik a fotótörténet iránt, ezért keresi a gyűjtemény jövőbeni helyét. Amint láttuk ennek specifikuma az, hogy együtt van a lexikon, a dokumentum és a kép. Álma és vágya hasonló sok-sok gyűjtőjéhez, mert szeretné, ha az anyag együtt maradna. Arra jó választ még nem talált, hogy hol lesz ez a hely, de keresi. A cseh, lengyel, szlovák, osztrák múzeumok, mint közép-európai érdekelt-ségű, történetiségükbe ágyazott, kiemelt anyagot örömmel fogadnák. (Olmütz, Pozsony, Winterthur) A gyűjtemény példamutató a képek precíz tárolásában, hiszen minden felvétel savmentes csomagolásban, vagy paszpartuban, savmentes dobozban, konzerválva került elhelyezésre. A képek nagyságuk szerint három egységet alkotnak. Jelenleg a pontos listázás folyik, hogy a valamikori átadást megkönnyítse. Mivel azt gondolja, hogy a fényképek nem azért készültek egykoron, hogy bárki – legyen az intézmény vagy magánszemély – bezárja egy jól őrzött raktárba, Kincses lehetővé teszi, hogy bárki, akit arra érdemesnek tart, kutathasson a gyűjteményében. Gyorsan változó világunkban talán még megérjük, hogy a gyűjtő számára is megfelelő helyen lehessen elhelyezni és megőrizni ezt az anyagot.

Végül megkértem Kincses Károlyt, hogy válasszon további két képet a gyűjtemény-ismertető mellé a 19. századból. Olyanokat, amelyek számára valamilyen oknál fogva kedvesek. Miért pont ezek a képek? kérdésemre adott válaszok a sokszor sajtóságos, gyűjtői attitűdre, a személyes választások titokzatos világára is fényt derítenek. Kérdésemre ezt válaszolta: Száz-ezernél több képből választani ilyen szempontból, lehetetlen feladat. Ma ez a kedvenc, holnap meg az. Ma az egyik kép, amit meg akarok mutatni, a Veress Ferenc-gyűjteményem része, és személyessége okán kedvelem. A másikat pedig azért, mert vonzódok az íróniához, a titokhoz, azokhoz a nehezen megfogalmazható, de látható furcsaságokhoz, melyek egy-egy képet kiemelnek a többiek közül.

Ismeretlen fényképész: *Huszárvágás*, 1900 k. celloidin



Veress Ferenc: *Rúdugrás közben a kertjükben, háttérben leánya Zelma, 1897*, celloidin

